

УДК 378.14

Н. І. Мачинська

**ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА МАГІСТРАНТІВ
У РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ**

Сучасний стан будь-якого суспільства залежить не лише від показників економічного розвитку, але від тих капіталовкладень, яке це суспільство вносить у підготовку майбутнього покоління. Перспективи розвитку кожної держави прямо пропорційно залежні від освіченості її громадян, і, перш за все, підростаючого покоління. Освіченість суспільства повинна стати основою для вирішення соціальних і економічних проблем, збереження й розвитку науки та культури, національних традицій, зміцнення держави й забезпечення її безпеки. У вирішенні цих завдань вирішальною є роль педагога.

Сфера освіти, зокрема той її напрям, який забезпечує підготовку педагогів для різних типів навчальних закладів, привертає увагу різних вчених продовж тривалого часу. Актуальною проблемою сьогодення виступає педагогічна освіта магістрантів, які згідно з чинного законодавства після закінчення вищого начального закладу мають змогу здійснювати професійно-педагогічну діяльність у вищих навчальних закладах різного профілю та різних рівнів акредитації.

Мета статті – проаналізувати досвід Російської Федерації щодо проблеми педагогічної освіти як складової професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців в умовах магістратури.

Програма розвитку педагогічної освіти Росії прийнята на 2001 – 2010 роки. Вона розроблена відповідно до Національної доктрини освіти Російської Федерації, законами Російської Федерації «Про освіту», «Про вищу і після вузівську професійну освіту», Федеральною програмою розвитку освіти і є основою державної політики, яка проводиться Міністерством освіти Російської Федерації в галузі педагогічної освіти.

Метою Програми є створення правових, економічних і організаційних умов для розвитку системи неперервної педагогічної освіти, що склалася історично в Росії [5, с. 14]. Програма носить відомчий статус і служить основою для розробки регіональних, муніципальних програм розвитку педагогічної освіти й береться до уваги при створенні галузевих програм розвитку освіти. Регіональні й муніципальні програми розвитку педагогічної освіти створюються з урахуванням національних, регіональних, соціально-економічних, культурологічних та інших чинників.

Охарактеризуємо основні завдання Програми розвитку педагогічної освіти Росії:

– наукове й науково-методичне забезпечення якості педагогічної освіти;

– розвиток нормативно-правової й соціально-економічної бази системи неперервної педагогічної освіти;

– удосконалення управління системою неперервної педагогічної освіти;

– організація семінарів, конференцій, курсів підвищення кваліфікації;

– підготовка видань для системи неперервної педагогічної освіти й висвітлення питань педагогічної освіти в засобах масової інформації [5].

Перша спроба підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» належить Університету дружби народів імені Патріса Лумумби – нині Російський університет дружби народів, – де у 1989 році у порядку експерименту була надана студентам можливість обирати кваліфікаційний рівень підготовки бакалаврів, а потім і магістрів з різних напрямків вищої професійної освіти. На економічному факультеті Московського державного університету була розроблена і схвалена Вченою Радою трьохрівнева система підготовки фахівців: бакалаврів, магістрів, кандидатів наук, яка з 1991 року стала втілюватися у життя також у порядку експерименту [1].

У 1992 році Міністерством науки, вищої школи і технічної політики Російської Федерації була прийнята Постанова «Про введення багаторівневої структури вищої освіти в Російській Федерації», що дало можливість повернути російській вищій школі освітньо-кваліфікаційний рівень магістра, який був скасований у 1917 році. Поновлення підготовки магістрів у вищих навчальних закладах Росії систематично почалося з 1992 року відповідно до «Тимчасового положення про багаторівневу структуру вищої освіти в Російській Федерації». Поновлення підготовки майбутніх фахівців в умовах магістратури вищих навчальних закладів стало однією з необхідних умов входження Російської Федерації у Болонський процес [2].

У сучасному світі відповідно до європейських стандартів магістратура – це другий рівень вищої освіти. За встановленим порядком для зарахування до магістратури необхідно мати вищу освіту, тобто володіти дипломом спеціаліста (у Росії), бакалавра або магістра за іншою спеціальністю. Після переходу російських вищих навчальних закладів на дворівневу систему навчання випускникам присвоюються ступеня бакалавра або магістра. Бакалаврат і магістратура це самостійні рівні вищої освіти.

Досвід підготовки магістрів як викладачів вищої школи вже існує в Росії. Так, у Санкт-Петербурзькому державному університеті магістрантів, аспірантів та викладачів, які не мають вищої педагогічної освіти, запрошують на додаткову освітню програму з отриманням кваліфікації «педагог вищої школи». Спектр навчальних курсів охоплює

13 предметів: психологія розвитку студента; психологія навчання у вузі; психологія професійно-педагогічного спілкування; психологія інтелекту та креативності; дидактика вищої школи; історія вищої освіти у Росії і за рубежем; нормативно-правові засади діяльності викладача у вузі; методика викладання у вищому навчальному закладі; інформаційні технології у наці та вищій освіті; тренінг педагогічної риторики; іноземна мова (за програмою кандидатського екзамену); історія і філософія науки (за програмою кандидатського екзамену). Слухачі вчать від одного до двох років за індивідуальним навчальним планом, який включає педагогічну практику у вищому навчальному закладі, підготовку і захист атестаційної праці з проблем вищої школи та організації освітнього процесу у вузі. Заняття проводяться у зручний для слухачів час 1 – 2 рази на тиждень по шість один у вечірній час відповідно до індивідуального плану. Слід відзначити, що навчальне навантаження згідно навчальним планом складає 1080 годин; після завершення навчання видається державний диплом про додаткову (до вищої) освіту з присвоєнням кваліфікації «викладач вищої школи» [7].

Прагнення російської вищої освіти ввійти до європейського освітнього простору актуалізує питання стандартизації, вироблення єдиних принципів забезпечення якості та оцінки підготовки фахівця. Ці принципи, як зазначають вчені, повинні базуватись на розумінні спільності завдань сучасного вищого навчального закладу, головними з яких є:

- підготовка молодих фахівців до успішного входження на ринок праці;
- вироблення активної життєвої позиції й включення у соціальну діяльність;
- формування та розвиток особистості майбутнього фахівця та розкриття його особистісного потенціалу;
- формування потреби, бажання й готовності у сучасного фахівця постійно підвищувати свою кваліфікацію, оволодівати новими знаннями й застосовувати їх у різних сферах.

У вирішенні цих універсальних для будь-якого фахівця завдань гуманітарна освіта відіграє вирішальну роль. Вона створює можливості розширення соціального кругозору, грамотного планування кар'єри, самостійного формування гнучких освітніх траєкторій [4, с. 45].

Усе це свідчить про необхідність не зменшення, а, навпаки, збільшення гуманітарної складової в підготовці сучасних фахівців. Як зазначають А. Соколов та Л. Южакова, у підготовці сучасного інженера гуманітарна складова має бути доведена, у крайньому випадку, до 15 – 20% загального обсягу освітнього процесу [8, с. 91].

Як вважають вчені, в основу підготовки фахівців можуть бути покладені наступні основні принципи:

1. Якісна теоретична підготовка фахівця. Тут на перший план виступає проблема співвідношення фундаментальних, прикладних, спеціальних, гуманітарних та економічних знань у процесі навчання.

2. Підготовка фахівця під замовлення з врахуванням формування у студента практичних знань і навичок, необхідних на конкретному місці праці, з врахуванням не лише професійних, але й виховних функцій.

3. Виховання соціальних і громадянських якостей. У сучасному постіндустріальному суспільстві фахівець повинен бути лідером. Тому, як вважають дослідники, у процесі підготовки фахівця необхідно формувати вміння керувати людьми, навички прогнозування процесів, готовність до виправданого ризику у виробленні та прийнятті рішень, здатність виділяти ключові питання й розв'язувати конфлікти. Сучасний фахівець повинен приймати участь у прийнятті професійних, соціальних та інших рішень, знати сучасні принципи менеджменту, соціології, політології, розумітись на педагогічних та психологічних питаннях не на рівні загальних теоретичних положень, а на рівні розв'язання практичних завдань.

4. Формування й розвиток особистісних якостей. Насамперед, це організаторські, лідерські здібності. До них слід віднести вміння вести справи, керувати, знаходити індивідуальний підхід до працівників, комунікабельність, тактовність тощо. Важливими є соціально-психологічні якості: стресостійкість, висока працездатність, відчуття нового, інтелігентність, емоційно-вольові якості тощо. А також власне особистісні якості: рішучість, ініціативність, енергійність, вимогливість до себе та інших, самостійність та ін.

5. Формування загальної культури особистості XXI століття. Без такої культури фахівець не може бути розвинутою творчою особистістю. Якщо людина не засвоїла основних культурно-історичних, естетичних цінностей і принципів, вона ніколи не створить нічого нового, цінного. Лише високоосвічені, творчі особистості здатні створювати культурні, духовні цінності [8].

Постає питання реалізації цих принципів в умовах реформування вищої освіти, спрямованої на підготовку бакалаврів та магістрів. Дослідники пропонують окремі підходи до змісту та організації викладання гуманітарних дисциплін у вищому навчальному закладі.

1. Більш глибоко диференціювати навчальні курси гуманітарних дисциплін з врахуванням спеціалізації та рівня кваліфікації майбутнього фахівця. Наближені до професійної підготовки студента дисципліни будуть безпосередньо сприяти формуванню висококваліфікованого фахівця.

2. Впровадження нових навчальних дисциплін, особливо на старших курсах. Ними можуть бути «специфічна(професійна) педагогіка», «педагогіка і психологія» (відповідно до професійної діяльності), «історія світового та українського менеджменту», «соціальні

аспекти професійної діяльності» та ін. Розширення складу гуманітарних дисциплін не повинно впливати на збільшення загального об'єму гуманітарної підготовки студента. Це може здійснюватись за рахунок впровадження спецкурсів за вибором студента, кооперації з профілюючими та випускними кафедрами, використання нових методик за принципом дистанційного навчання, використання Інтернету та інших сучасних форм отримання інформації.

3. Перепідготовка викладацького складу гуманітарних кафедр. Гуманітарні кафедри мають великий досвід кінця 80-х – очатку 90-х років минулого століття, коли відбувалось формування нової концепції гуманітарної освіти в державі. Дослідники вважають, що протягом двох-трьох років у кожному виші виробиться система широкої та ґрунтовної гуманітарної освіти, запитаної студентами й сучасним суспільством.

4. Принципове вдосконалення освітніх технологій на кафедрах та у вищих навчальних закладах.

5. Створення у кожному виші своєї власної моделі загальної, у тому числі гуманітарної, підготовки бакалавра та магістра. Така модель повинна включати у себе кількісні та якісні характеристики системи «знання – уміння – навички», нормативної бази підготовки студента, співвідношення фундаментальних, прикладних, професійних, кваліфікаційних знань, змісту сучасної професійної діяльності й, нарешті, самого випускника-фахівця.

6. Весь освітній процес у вищому навчальному закладі повинен бути націленим на кінцевий результат – формування конкурентоспроможного фахівця у відповідності з прийнятою у виші моделлю [8, с. 92].

Зрозуміло, наголошують вчені, запропоновані ідеї та пропозиції є дискусійними. Розв'язання проблеми вдосконалення вищої освіти в Російській Федерації, підвищення якості підготовки фахівця, його конкурентоспроможність, компетентність, місце у цих процесах гуманітарних дисциплін потребують активного обговорення не тільки з боку гуманітарних, але й профілюючих кафедр, а також керівників вищих навчальних закладів, студентів, роботодавців, широкої громадськості.

Сьогодні в Росії близько 140 вищих навчальних закладів відкрили програми для магістрантів. У Москві їх близько 30, а в Санкт-Петербурзі – понад 15. І все ж таки система залишається нововведенням для сучасної Росії.

У Російському державному гуманітарному університеті відкрита міжнародна магістратура, спільно з університетом міста Констанц (ФРН). Студенти магістратури мають можливість продовж семестру пройти навчання в Німеччині, а магістранти з вузу-партнера – у Росії. Рівень співпраці дозволяє видавати після закінчення магістратури диплом з додатком (Diploma Supplement), а договір передбачає видачу успішним магістрантам двох дипломів [2]. Планується відкриття низки

міжнародних магістерських програм, де в якості партнерів розглядаються університети США, Великобританії, Японії, Німеччини та Франції.

У Росії в даний час набувають поширення визнані магістерські ступені Master of Arts, Master of Science і Master of Law – саме така класифікація магістрів існує в багатьох країнах світу. У країнах європейського Союзу це найбільш зрозумілий і прийнятний для роботодавців документ.

Таким чином, підготовка магістрантів у вищих навчальних закладах Російської Федерації здійснюється на основі таких положень:

- Положення про магістратуру в структурі вищої школи Росії, яким регламентуються нормативно-правовий та змістовий статус основної освітньої програми підготовки магістрів; порядок фінансування основної освітньої програми підготовки магістрів; порядок визначення контрольних цифр та правил прийому в магістратуру державних вищих навчальних закладів Росії;

- автономія вчених рад вищих навчальних закладів самостійно вирішувати питання впровадження, змін, визначення та реалізації спеціалізацій у програмах підготовки майбутніх фахівців;

- внесення в перелік «Єдиного кваліфікаційного довідника посад керівників, спеціалістів та інших службовців» перелік посад, які вимагають наявності освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»;

- існування загальних правил, що регламентують обмін магістрантами та викладачами, які беруть безпосередню участь у їх навчальному процесі, між вітчизняними вищими навчальними закладами, а також між вітчизняними та закордонними вищими навчальними закладами на основі визначених форм фінансування такого обміну;

- надання права вченим радам вищих навчальних закладів, які мають дозвіл на здійснення ліцензійного набору абітурієнтів для підготовки їх за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр» самостійно визначати порядок прийому в магістратуру осіб, які успішно закінчили навчання по основній освітній програмі підготовки бакалаврів;

- усі питання, що стосуються реалізації основної освітньої програми підготовки магістрантів є в компетенції вищого навчального закладу, зокрема: здійснення обміну досвідом реалізації магістерських програм з вітчизняними та закордонними вищими навчальними закладами; проведення регулярного моніторингу якості підготовки випускників магістратури; забезпечення стійкого взаємозв'язку з роботодавцями щодо проблем реалізації основної освітньої програми підготовки магістрантів та оцінки якості їх підготовки.

З 2001 році у Російській Федерації реалізується цільова федеральна програма «Інноваційна діяльність вищої школи», основне завдання якої полягає у розвитку як власне інфраструктури інноваційного комплексу, так й інноваційних науково-методичних освітніх проектів. Згідно

федеральної програми створюються навчально-науково-інноваційні комплекси, які повинні забезпечувати інтеграційні процеси в системі освіти, науки та виробництва, реалізовувати у вищих навчальних закладах повний цикл інноваційних процесів і зробити інноватику невід'ємною складовою навчального процесу [3, с. 40].

Уряд Російської Федерації прийняв федеральну цільову програму (ФЦП) «Наукові і науково-педагогічні кадри інноваційної Росії» на період з 2009-по 2013 рр. Головною метою цієї програми є створення умов для ефективного відтворення наукових і науково-педагогічних кадрів та закріплення молоді у сферах науки, освіти і високих технологій, збереження наступності поколінь у науці та освіті [9].

Аналізуючи цілу низку нормативних документів щодо забезпечення належної освіти магістрантів у Російській Федерації В. І. Ревякіна зазначає, що якісна профільна підготовка майбутніх магістрів як потенційних аспірантів або кваліфікованих викладачів вищого навчального закладу буде реальною, ефективною та соціально значимою при дотриманні необхідних умов:

– створення та реалізація гуманітарного освітнього середовища для самореалізації, самовизначення магістранта в сучасному освітньому просторі, що сприяє розкриттю творчого потенціалу особистості, формуванню ціннісних установок та моральних якостей у межах основної освітньої програми;

– активізація самостійної роботи студентів, адже саме у вищому навчальному закладі формуються основи неперервної світи, постійного підвищення професійної майстерності та високого рівня готовності до професійної та науково-дослідницької діяльності;

– створення викладачем, який працює з магістрантами, необхідного різноманітного навчально-методичного забезпечення, що дозволяє активізувати навчальний процес та розширити форми взаємодії між викладачами та слухачами як в межах аудиторного, так і через систему дистанційного навчання;

– конструювання змісту підготовки магістрів, зокрема, через засоби ретельного відбору інформації для лекцій-презентацій [6, с. 30].

Таким чином, особливості педагогічної освіти магістрантів, характер і традиції педагогічної підготовки, вимоги до випускника різних освітніх установ диференціюються залежно від сфери майбутньої професійної діяльності й характеру вимог до фахівця в тій чи іншій професійній структурі.

Список використаної літератури

- 1. Глузман А. В.** Профессионально-педагогическая подготовка студентов университета: теория и опыт исследования : монография / А. В. Глузман. – К. : Поисково-издательское агентство, 1998. – 252 с.
- 2. Магистратура в России / Минобразования России ; Государственный**

Университет Управления [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.guu.ru/info.php?id=2168>. **2. Марчук А. В.** Развитие высшей освіти у Російській Федерації в контексті європейських інтеграційних процесів : монографія / Алла Марчук ; за ред. С. О. Сисоєвої. – Львів : Українська академія друкарства, 2012. – 328 с. **3. Панина Г. В.** К вопросу о компетенциях и статусе бакалавра / Г. В. Панина // Высшее образование в России. – 2009. – № 6. – С. 40 – 46. **4. Программа** развития педагогического образования России на 2001 – 2010 годы // Педагогическое образование и наука. – 2000. – № 1. – С. 14 – 25. **4. Ревякина В. И.** Магистратура – ресурс повышения кадрового потенциала российских вузов / В. И. Ревякина // Вестн. Томск. гос. пед. ун-та. – Томск, 2011. – Вып. 10 (112). – 232 с. **5. Сисоєва С. О.** Педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю / С. О. Сисоєва // Компетентнісний підхід у сучасній університетській освіті : зб. наук. пр. – Рівне : НУВГР, 2011. – 165 с. **6. Соколов А. С.** Некоторые проблемы гуманитарного образования инженера / А. С. Соколов, Л. В. Южакова // Высшее образование в России. – 2009. – № 4. – С. 90 – 93. **7. Федоров И. Б.** Структура подготовки в высшей школе: анализ изменений в законодательстве Российской Федерации / И. Б. Федоров, С. В. Коршунов, Е. В. Караваева // Высшее образование в России. – 2009. – № 5. – С. 3 – 14.

Мачинська Н. І. Педагогічна освіта магістрантів у Російській Федерації: теоретичний аналіз

У статті розглянуто проблему педагогічної освіти магістрантів вищих навчальних закладів різного профілю у Російській Федерації; визначено етапи та основні завдання реалізації Програми розвитку педагогічної освіти в Росії; названо принципи забезпечення якості підготовки майбутнього фахівця в умовах магістратури вищого навчального закладу; проаналізовано умови ефективної педагогічної підготовки майбутніх магістрів в умовах вищого навчального закладу непедагогічного профілю.

Ключові слова: педагогічна освіта, магістратура, магістранти, вищий навчальний заклад непедагогічного профілю.

Мачинская Н. И. Педагогическое образование магистрантов в Российской Федерации: теоретический анализ

В статье анализируется проблема педагогического образования магистрантов высших учебных заведений разного профиля в Российской Федерации; выделены этапы и основные задания реализации Программы развития педагогического образования в России; названы принципы обеспечения качества подготовки будущего специалиста в условиях магистратуры высшего учебного заведения; проанализированы условия

эффективной педагогической подготовки будущих магистров в условиях высшего учебного заведения непедагогического профиля.

Ключевые слова: педагогическое образование, магистратура, магистранты, высшее учебное заведение непедагогического профиля.

Machinska N. I. Pedagogical Education of Masters in the Russian Federation: Theoretical Analysis

The article deals with the problem of pedagogical education of masters, graduated from the higher education institutions in the Russian Federation. The stages and the main tasks of the implementation of the program «Development of Education in Russia» are defined. The principles of providing quality of training of the prospective specialists in the context of master course in higher education institutions are discussed. The analysis of the conditions for effective pedagogical training of the prospective masters of the university of non-pedagogical specialization is provided.

Key words: pedagogical education, master course, masters, university of non-pedagogical specialization.

Стаття надійшла до редакції 30.07.2012 р.

Прийнято до друку 31.08.2012 р.